

Terrorizmiň iň howply ýedi düşündirişi

Category: Kitapcy, Medisina, Publisistika, Sözler

написано kitapcy | 26 января, 2025

Terrorizmiň iň howply ýedi düşündirişi
TERRORIZMIŇ IŇ HOWPLY
ÝEDI DÜŞÜNDIRIŞI

Ukudan oýanan badyna, köçä çykyp bigünä adamlary öldürmäge başlan ýeke terrorçy gördüňizmi?

Bir terrorçylykly aktdan has howply zat – onyň yzy bilen berilýän ýalňys düşündirişlerdir.

Olaryň howpy meseläni içgin öwrenmeýänligi we çaltlyk bilen kimdigi belli terrorçylara aň we mantyk taýdan tutalga berýän subutnamalara öwrülýär.

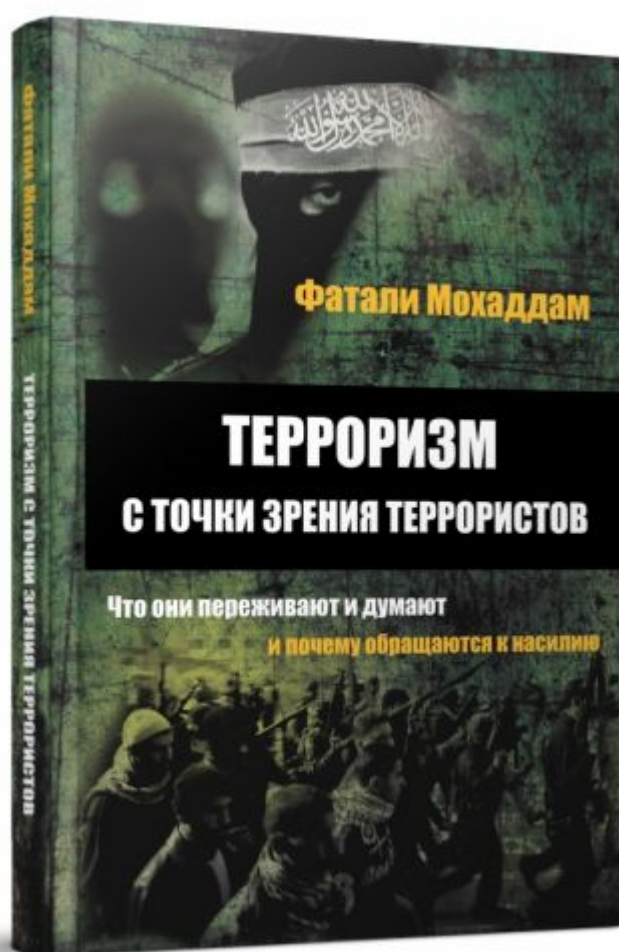
Eger sypaýylyk etsek, bularyň ýagşy niýetli düşündirişlerdigini aýdyp bileris, emma howplaryny şobada duýmak üçin şübheçi we intellektual taýdan eserdeň bolmaly.

Belli bir derejede sagdyn ynamsyzlyk bulary gaýtalaýanlaryň käbirleriniň faktora düşündiriş berme we analizleme gözleginde dældigini, diňleýjileriň pikirini bulaşdyrmak we ünsüni sowmak isleýändigini aňşyrmagymyzy üpjün eder.

Ganly Moskwa teraktynda we has owalky teraktlarda-da hut şeýle boldy we gürrüňsiz geljekde-de şeýle ýagdaý gaýtalanar.

Her gezek bolup geçýän terrorçylykly hadysadan soň dowamly ortada gaýmalaýan ýedi howply düşündiriş barada aýdaýyn.

Bularyň gaýtalanmazlygy üçin mantyklarynyň doly çüýredilmeginiň derwaýysdygyny pikir edýärin.

Birinji düşündiriş – terrorizmiň sebäbiniň garyplykdygyny aýdýar, emma terrorizmiň ýolbaşçylary barjamly we maddy taýdan gurply adamlardyr. Olaryň arasynda lukmanlardan, inženerlerden, maddy hemaýatkärlerden, biznesmenlerden düzülen dürli kärli adamlar bar. Terrorçylykly toparlara goşulmaklarynyň sebäbem hökman pula bolan mätäçlikleri däl-de, akyl-paýhaslary we ugrunda pidakärlik edýän missiýasyna bolan

doly ynançlarydyr.

Eger bu düşündiriş dogry bolsa, onda garyplyk derejesindenem pesde ýaşaýan millionlarça adamyň ganhor we öz janyna kast edýän bombaçy bolandygyny görerdik. Käbirleri garyplygyň terror toparlaryna goşulmaga sebäp bolan faktorlaryň biri bolup biljegi aýdyp biler. Bu faktor belli bir derejede dogry hem bolup biler. Emma ekstremistik ideologiýa bolmasa, ýeke garyp-gasaram adamlary gözüni gyrpman öldürip bilýän ganhora öwrülmezdi, olar ogrulara ýa-da şahsy hasabyna pul geçirýänlere öwürülerdi we münlerçe agzasy, meýil bildirýäni bolan toparlar däl-de, diňe ýeke hereket edýän ýa-da çäkli talaňçy bandalar görnüşinde bolardy. Emma ekstremistizmi öňe sürýän ideologiýa olaryň baş motiwasion güýji bolýar. Hemme zatda garyp-gasarlary günäkärlemek, olary aýyplamak nähili gynandyryjy we masgaraçylyklydyr.

Ektremizm we terrorizm baýlaryň oýnudyry we gynansak-da munuň agyrysyny garyplar çekýär.

Ikinji düşündiriş bolsa, terrorizmiň ýaşlaryň günbatarly (ýa-da rus) jemgyýetlere uýgunlaşyp bilmeýänliginden gelip çykýandygy, aýratynam şeýle marjinal günäsizleriň iň elýeterdäki yük awtoulagyny ogurlap, bazarlarda adamlary basgylap geçýändigini görnüşindedir.

Birnäçe topar we şahs ala tutulýar, göwnüçökgünlige uçraýar, emma ganhor bolmaýar. Aklyndan azaşyp, depressiýa girip ýa-da öz janyna kast edip bilýärler, emma başgalary öldürmeýärler. Nämüçin ala tutulan hytaýlynyň Günbatar ýurdunda terrorçylykly akt amala aşyrandygyny eşidemzok? Nämüçin hindistanly YŞYD toparynyň adamlaryň kellesini kesýändigini göremzok? Munuň sebäbi belli ýaly bolup görünýär. Aňlaryna musallat bolan medeniýet olary muny etmäge itermeýär ýa-da ýüreklendirmeýär.

Şeýle-de ala tutulmagy protest etmegiň başga ýollary-da bar. Bularyň dünýäden izolirlenmek, oňa nägilelik bildirmek, ony tankyt etmek, hakykaty üýtgetmäge synanyşmak ýaly ýollary bar, adamlaryň kellesini kesmek çykalga däl.

Üçünji howply düşündiriş – terrorizmiň Günbataryň öýlerimizi harby we medeni taýdan basyp almagyna we terrorçylaryň edýänleriniň Günbatar medeniýetiniň tradision jemgyýetlere hüjüm etmegine garşylyk hasaplanmagydyr.

Bu howply düşündirişe beriljek ýönekeýje jogap şular ýaly bolmaly:

Onda terrorçylar nämüvin beýlekilerden has köp musulmany musulman ýurtlarda öldürýärler? Nämüçin ýaş juwan özünü ekläp-saklan ejesini öldürýär?

Aýdaly, ejesi Günbatar goşunlarynyň hasabyna jansyzlyk edýärmiş we olaryň musulman ýurtlary basyp alma meýilllerini aňsatlaşdyrýarmyş. Ýagdaý şeýle bolsa, bu ýaş jihatçy ejesiniň janyny alybermelimi?

Agzalýan basybalyjylyk Gündogar bilen Günbatary harmanlaýan medeni bitewileşmedir. Munuň netijesinde köçede täze medeni kimligi emele getiren ýüzlerçe milleti we dini görersiňiz.

Aýdylýan basybalyjylyk kämahal Günbatar da ýaşayan ekstremist wagyzçynyň wagyzlarynda, konferensiýalarynda, minaly nutuklarynda mobilizasiýa we meçew berme guraly hökmünde ulanylan etmişe öwürülen medeni çig maldyr.

«Komplimasiýa», «eksplutasiýalaşdyрма», «basyp alma», «çözma», «modernizasiýa» ýaly adalgalary ulanylar. Bu sözleri her eşideniňizde kelläňiz agyrylar.

Ilkibaşdaky düşündirişler medeni, dördünjisi bolsa medisina häsiýetli düşündirişdir. Tutaryklandyryjy psihoterapiste öwürülýär we terrorça däl ýa-da ruhy näsag diagnozyny goýýar.

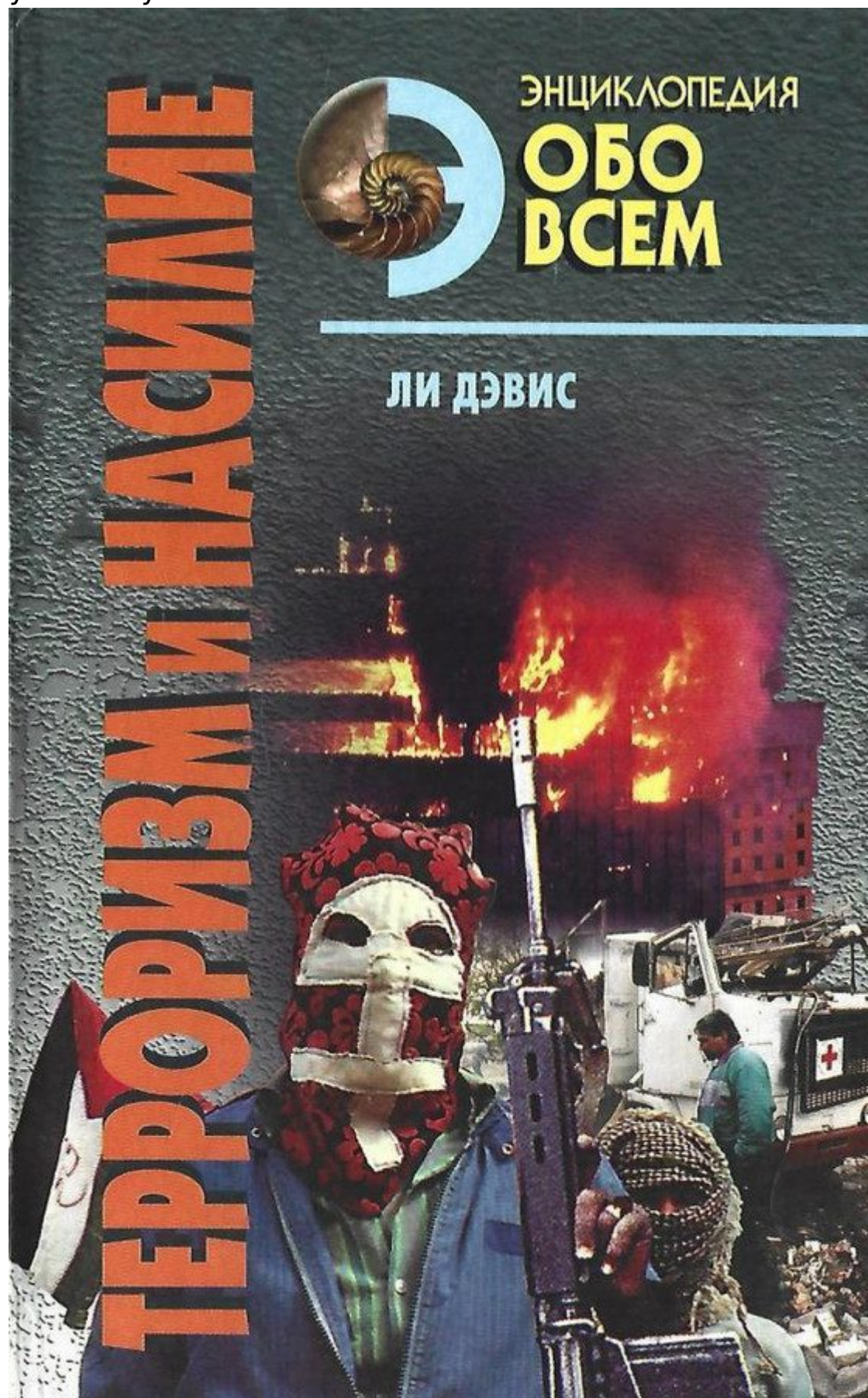
Bu ýalňyş düşündirişdir, çünki tutuş terrorizm meselesini şahsy-fiziki saglyk problemasyna öwürýär. Muňa görä, terrorçynyň aňy bilen baglanyşykly meselesi bar we şonuň üçin akyll-huşy ýerinde adamyň etmejek zatlaryny edýär.

Etmişli dälilikdir, şol sanda medeni günäsizlikdir. Çykalgany hassahanalardan, dermanhanalardan tapmagymyzy, terrorizme garşy göreş dermanlaryny satyn almagymyzy, terrorçylary psihoterapistleriň düşegine ýatyryp, olary diniň adyndan çykyş edýän professional ganhorlara öwren basyrynyp ýatan çagalyk arzuw-hyýallaryny gürrüň bermegine garaşylýar. Akyll hem-de öz-özünü aldamakdan başga zada ýaramayan düşündiriş.

Bäşinji düşündiriş syýasy häsiýetlidir. Şonsuzam käbirleriniň pikirine görä terrorçylar azatlygyň we demokratiýanyň goragçylarydyr. Olar syýasy basyşlara ee parlamentlere bildirýän meýli sebäpli gahar-gazaplaryny bigünä adamlaryň bedenlerinde partladýarlar.

Syýasy atmosferany açsaňyz, agressiýanyň awtomatiki ýagdaýda gowşajakdygyny aýdýarlar. Zewahiriden Bagdada çenli terrorçylygyň we gandöküşligiň ganojak serdarlary söz sözlänlerinde Tomas Jeffersona, Aleksis de Tokwile salgylanýan bolsa, aýal-gyzlaryň we erkekleriň öldürilmegi üçin aç-açan

çagyryşlary etmedik bolsalar, beýle pikire ynansagam ynanardyk.

Altynjy düşündiriş kriminologik düşündirişdir. Terrorçylaryň

jenaýatkär hasaplanmagy ullakan ýalňysdyr.

Jenaýatkär bilen terrorçynyň arasynda tapawut barsy. Jenaýatkäriň terrorçylar ýaly edýän işini kanunlaşdyrýan ideologiki gollanmasy ýok. Ol ekstremist tarapdarlar ýaly ogurlyk ýa-da zorlukly ogurlyk edip Hudaýa ýakynlaşjak bolmaýar. Jenaýarkär diýlende, ähli mesele kriminal röwüşe girýär we çözüp bolmaýar. Çünki jenaýatkärler dünýäniň ýaradylan gününden bäri bar we kyýamata çenli-de biziň bilen bile ýaşarlar.

Jenaýat edýänleriň düşündirişleri dini ynançlardan däl-de, şahsy özüni alyp barşyndan ýa-da ýetişdiriliş terzinden syzlyp çykýar.

Iň howplusy bolan ýedinji we soňky düşündiriş bolsa, gaýtalanyp duran ýeke sözde aňladylýar: «Aýtjak ýeke sözüm ýok!»

Duýguçyl aljyraňňylygyň alamaty hökmünde aýdylýar, emma bu otrisatel we islege bagly eglşikdir.

Howpy bolsa, bigünä adamlaryň ganynyň käbir hyýallaryň hatyrasyna dökülmegi üçin aldawçylaryň myş-myşlary we ýalňys tutaryklary ýaýmagyna şert taýýarlaýanlygyndadyr.

Ekstremizm terrorizmiň ilkinji düşündirişidir we soňky düşündiriş bilen bir zatdyr.

Heý, öň radikallaşmadyk ýeke terrorçynyň bardygyny eşitdiňizmi? Ukudan oýanan badyna, köçä çykyp bigünä adamlary öldürmäge başlan ýeke terrorçy gördüňizmi?

Munuň jogaby gürrüňsiz «ýok» bolar.

Emma syýasy häsiýetli yslam toparlary tarapyndan döredilen ekstremistik medeniýet eýerijileri tarapyndan entek kämillik ýaşyna ýetmedik wagtyndan başlap aňlaryna guýlup, olar partlama derejesine ýetirilipdir.

Ähli çagalar süýt ýaly ak, arassadyr. Emma (ýaş terrorçylarda bolşy ýaly) duşmançylykly medeniýetiň içinde ulalmalaryna ýol berilse, olar hapalanarlar we mahluga öwrülerler.

Olar jenaýatkär bolmazdan öň sözüň doly manysynda gurban bolýarlar. Dini hoşniýetliligi we adamy ynsanperwerçilikli agzybirligi öňe sürýän üýtgeşik gurşawda we medeniýetee dünýä inendiklerini göz öňüne getiriň. Şonda olar bigünä adamlary öldürmek, damagyny çalmak we olary rehim-şepagatsyzlyk bilen gara ganyň içinde taşlap gitmek üçin aňsatlyk bilen ulanylman, hökmany suratda doly tapawutly durmuşda ýaşardylar we il-halk üçin peýdaly işleri ederdiler.

Memduh MUHEÝNI,
«Al Arabiya» telekanalynyň başlygy.

Şenbe, 30.03.2024 ý. Publisistika